

Polányi Károly:

Radikális párt és Polgári párt.¹

A csak a munkájuk után élők társadalma, az, amelynek a legtagabb értelemben vett érdekeit eszmei általánosságban képviseli a R. P. A gyakorlatban pedig: ahogy az ipari munkásság sajátos élethelyzetű csoportját a szociáldemokrata párt a maga szervezési és működési körének tekinti, olyan határozottan igényli ez a párt magának azt a hivatást, hogy az ipari munkásságon kívül eső széles és gazdag tagozódású rétegeit a csak munkájából élő társadalomnak egyetemes szervezési területének tekintse. Magától folyik ebből egynémely analógia a szociáldemokrata párt munkamódjával. A szakszervezeti és a politikai mozgalom nem fedhetik itt ugyan egymást soha, sőt a R. P. egyéb intellektualisztikus követelései ezt kizárják, mindazonáltal különbséget tesz ez is tagjainak az élethivatásukból adódó gazdasági érdekei és azok között, amelyeket mint politikai alanyok testesítenek meg. A gazdasági érdekeket, akár anyagiak, akár erkölcsiek azok, érdekképviselői szervek kell hogy képviselnek, míg a politikai párt ezeknek összesített érdekeit az államhatalommal szemben érvényesíti.

Ebből is folyik az a generális tétel, amely minden reálpolitikának az alfája és ómegája, hogy a párt eszmei és érdekbeli tartalmának össze kell vágnia. A radikalizmus eszméinek a győzelmét legelőször is azáltal kell biztosítani, hogy azokat tesszük meg ez eszmék hordozóivá, akiket az érdekük is ezen eszmék diadalához fűz. A szellemi munkások számtalan különböző csoportja ez: a kvalifikált testi munka némely fajtától, amely szellemi munkássá teszi az elvégzőjét, végig a magán- és köztisztviselők beláthatatlanul gazdagon tagozott táborán, amely-

A „polgári radikalizmus” elnevezésben a „polgár” *citoyen*-t jelent, nem pedig *bourgeois*-t. Ha a „polgár” szón *bourgeois*-t értünk, ahogy az nálunk a szokásosabb is. – akkor az itt szembeállított két párt helyes megjelölése, az egyiké: *radikális párt*. a másiké: *polgári párt*. Ezt a szóhasználatot fogjuk mi is a továbbiakban követni.

ben épen úgy foglal helyet a kereskedelmi alkalmazott, mint a díjnok, a tanító, mint a bankhivatalnok, a pap, mint a kereskedelmi utazó, az újságíró, mint a színész, a vasutas, mint a gyógyszerész, a végrehajtó mint a szülésznő, a cégvezető mint a címíró, a tanár mint a pedellus. De a társadalom szinte minden rétegének vannak vonatkozásai, amelyben az érdekeik egybeesnek a párt eszmei sikerével. Mint fogyasztó minden réteg érdekelve van a termelési monopóliumokkal szemben, akár mezőgazdasági, akár ipari termelésről legyen szó; mindannyian érdekelve vannak az u z s o r á s á r a l a k u l á s elleni küzdelemben, akár agrárvám, akár a közvetítő kereskedelmi szervezet fogyatékosága idézi is fel azt. Így vannak érdekelve széles néprétegek az országok közötti szabadkereskedelmi rendszer intézményes megvalósításában, így a szövetkezeti szervezkedés meghonosításában. Némely ponton a párt törekvései olyan osztályok érdekeit is hathatósan előmozdítják, amelyekkel egyébiránt e törekvések nem egyeznek meg mindenben, ilyen elsősorban a kereskedő osztály, amely a feudalizmus rendszerében létfeltételeit még nem találhatja és amely a fejlett kapitalizmust kívánja meg. Ezzel a réteggel széles fronton érintkezik a párt mai működési iránya: azon az egész arcvonalon, amelyen a mai rezsimmel szemben áll. A magyar parasztság érdekei is messzemenően párhuzamosak a párt törekvéseivel, ott, ahol a a agybirtok politikai és gazdasági túlsúlya ellen küzd, a paraszt földhétséget szolgálja, a közigazgatást népesíti, legfőképpen azonban a földművelési kormányzatot a többtermelés irányába kényszeríti. Nem szolgálhatja azonban a párt azokat az érdekeit e csoportoknak, a melyekben e z e k e g y m á s s a l állanak s z e m b e n. A merkantilisták és agráriusok harca túlnyomóan azon a koncon való marakodás, amelyet a védtelen fogyasztó jelent a földbirtok és a kereskedelmi tőke számára. Efféle különérdek szolgálataiba állítani a pártot annyit tenne, mint programjával elmentéses célokra felhasználni azt.

Elvi szempontból sem lehet kétség aziránt, hogy a radikális párt és a polgári párt kiét különböző célú, különböző alapú és más-más érdekekre támaszkodó politikai alakulás.

A radikalizmus, mint politikai és gazdasági mozgalom a mai társadalom teljes átalakítására törekszik. Ezzel a Zukunftsstaat képzetet, mint vallásos elemet, kiküszöbölte a gondolkodásából. Az ő programja nem a jövő államában esedékes, egy másik társadalomban, amelybe a maiból csupán az erőszak és forradalom ugrásával lehet eljutni, hanem ellenkezőleg itt és most akarja a nagy reformmunkát megkezdeni és végrehajtani. Ennek a Zukunftsstaatnak sem a szükségyszerű eljövételében, sem abban nem hisz, hogy a proletariátus fejszecsapásai lesznek az a varázsütés, amelyre az meg fog nyilatkozni. Legfőképpen pedig nem hisz abban, hogy a társadalom és az ember gyökeres átalakítását a társadalmi túlvilágra, a ködös Zukunftsstaatra kellene halasztani, hanem azt hirdeti, hogy csak egy társa-

dalom van, az, amelyben mi élünk és hogy minden társadalma kötelesség teljessége ebben itt és most esedékes.

Ebből folyik, hogy a radikalizmus nem ismeri el a magántulajdonnak azt a központi jelentőségét, amellyel azt a szocialisták felruházzák. Nem fogadja el, hogy egy társadalom, amelyben a magántulajdon intézménye fennáll, gyökeresen meg nem javítható, sem ennek azt a döntő gyakorlati következményét, hogy minden gyökeres javítást a mai emberen és a mai társadalmon ezért a jövő államára kell halasztani. Ahová pedig tudvalevően átmenet nincsen, miért az ott kezdődik, ahol a magántulajdon intézménye végződik. A radikalizmus ezzel szemben a magántulajdon nélkül tartja lehetetlennek a társadalom továbbfejlődését és haladását és az ő számára a »jövő társadalma« már itt van körülöttünk, csak ki kell azt az emberekből és a viszonyokból hámozni.

A harmadik főkülönbség a szocialisták tanításával szemben már az elsőből folyik: hogy míg azok a Zukunftsstaat megteremtését egyedül a proletariátusnak tartják fenn, addig mi sem ezt a feladatot el nem ismerjük, sem annak a szükségszerű végrehajtóját kizárólag az ipari munkásságban nem látjuk.

A radikalizmus a fej munkások vezetése alá kívánja helyezni azt a hatalmas mozgalmat, amely minden, egyedül a munkájában érdekelt rétegnek a segítségével és a javára, ennek a társadalomnak gyökeres reformok útján való átalakulását tűzi ki céljául. Azokat az ideálokat, amelyeket a marxizmus a proletariátus számára kisajátított, amelyeknek az esedékességét a jövő; államára tűzte ki és amelyeknek a megvalósítását a gyári munka a gépeken való magántulajdon megszüntetésétől teszi függővé: azokat a radikalizmus tisztult és eredeti alakjában támasztja fel újra: mint az egész társadalomnak a szellemi munka vezetése alatt ön magán végrehajtott öntudatos, reformművét.

Ennek a reformmunkának a hadseregét a munka hierarchiája adja meg: és megtagadva a kézi munkás illúzióját a testi munkáról, mint az igazi és valódi munkáról: a legfárasztóbb, a leggyötrőbb és a legproduktívabb munkát, a munkák munkáját helyezi a piramis élére: a szellemi munkát, amely minden más munkának a szervezője és az irányítója, a többiek produktivitásának az előidézője és a fenntartója. Egy olyan társadalom, amelyben a munka a teljes jutalmát megkapja, kell, hogy a munkaértékeket épen úgy megkülönböztesse egymástól, mint a mai társadalom az áruértékeket különbözteti meg egymástól. A társadalmi egyenlőtlenség igazságtalan, amely a születésen, a fajon, a valláson vagy a vagyion alapul: de épen olyan igazságtalan volna az olyan társadalmi egyenlőségi, amely a különféle munkák értékét el nem (ismerve, azokat erőszakosan egyenlősíteni. Épen ezért minden embernek módot kell adni arra, hogy a képességei szerinti murikat végezhesse a társadalomban és ezt az egyenlőséget gyökeres reformok útján kell biztosítani.

Ezek a gyökeres reformok a radikalizmus igazi tartalma. Ezek különböztetik meg úgy a szocialista pártoktól, amelyek e reformokat csupán helyeslik, de azoknak a végrehajtását vagy a saját feladatuknak nem tekintik, vagy pedig a jövő államára halasztják, – valamint ez választja el a polgárság pártjaitól is, amelyek € reformokat csak részben helyeslik és épen ezért egyáltalában nem kívánjuk.

Ezek: 1. a gyökeres földreform, amely a földtulajdont üres címmé teszi és a munkának biztosítja a föld gazdasági hasznait,

2. a gyökeres birtokreform, amely földhöz juttat mindenkit, aki azt megművelni tudja és akarja,

3. a gyökeres adóreform, amely az eddigi adórendszerekkel szakítva az állami terheket közvetlenül a földbirtok és a tőke részleges kisajátítása útján fedezi,

4. a gyökeres közigazgatási reform, amely a népet nemcsak szavazattal ruházza fel, hanem módot is ad neki arra, hogy a közigazgatást mágia közvetlenül ellenőrizhesse és részben gyakorolhassa is.

Ezekhez csatlakoznak azok a többi nagy reformok, amelyek a modern demokrácia létfeltételei: a nemzetiségek egyenjogúsításának intézményes megvalósítása, amelyet jelenleg a Dunai Konföderációval lehetne csak ideálisan megoldani; – az! állam és az egyház szétválasztása, amellyel nálunk a szekularizáció kell hogy együttjárjon, – mindezek fölött pedig azok az intézmények, amelyek az új világszervezetbe való egybefüggésünkből fognak folyni: a népszövetségi polícia, a kötelező döntőbíróság és a szabad világkereskedelmi rendszer. Ezek mellett még számos más, messzemenő indítvány teszi ki a radikális, fejlődés-m e n e t programját.

Ezzel szemben a k a p i t a l i s z t í k u s f e j l ő d é s m e n e t programja az orthodox marxizmus koncepcióján alapul és ezért a fenti program m pontok közül egyetlen egyet sem fog a maga egészében felölelni. Tőle veszi ugyanis át a történelmi materializmusnak azt a fogalmazását, amely a társadalmat az uralgó gazdasági rendszerrel – a kapitalizmussal – kimerítettnek látja, tőle az osztályharc elméletnek azt a szembeállítását, amely a magántulajdon központi jelentőségét alapul véve, tőkésekre és munkásokra bontja a társadalmi struktúrát, legfőképpen pedig akkor ragaszkodik a marxista doktrínához, amikor a társadalmi fejlődés menetrendjével a kezében véli meg állapíthatni a maga politikájának az útjait.

Egy ilyen polgári pártnak a szüksége azonban minden marxizmus nélkül is kézenfekvő és annak a programja a nagypolgárság sajátlagos helyzetéből fakad. Amíg egy ilyen párt érdekei csak felfelé, a feudalizmussal szemben, aktuálisak, – addig a radikalizmus eszmei céljaival nyílt ellentétbe kerülnie nem kell, annál inkább elkerülhetetlen ez azonban, amint a nagy polgári érdekeknek lefelé való elhatárolása is homloktérbe nyomul.

Mert ezek az érdekek egyetemes reformokra irányulnak addig, amíg a feudalizmus rendje a polgári jogegyenlőséget és annak korolláriumait: a teljes munka és forgalmi szabadságot el nem, ismeri vagy akadályozza, de ezen a kritikus ponton túl a mai vagyoni rendnek és társadalmi intézményeknek csupán olyan irányú. reformálását kívánják (és támogatják, amely az ő sajátlagos természetüknek megfelelő. Ezek az érdekek természetesen csak csekély részben esnek össze a nagy többség érdekeivel és ebben a tekintetben külön képviselőre amúgy sem szorulnak. A polgárság szervezkedésének a szükségét éppen azok az érdekek vetik fel, amelyeknél az ilyen ellentét fennáll- A fogyasztókkal szemben: a vám-, a szövetkezeti- és az árpolitika szinte minden pontján. A munka érdekeivel szemben: mindenütt, ahol a polgárság mint munkaadó szerepel. A társadalmi továbbfejlődés érdekével szemben pedig mindenütt, ahol ezek a mai vagyoni és tulajdoni rend gyökeres átalakítását követelik meg: tehát a föld-, a birtok-, a vagyon- és az adópolitika majdnem minden kérdésében.

Azonban a politikai mozgalom finom szerkezete csak akkor működésképes, ha az eszmei tengely és az érdek hajtóereje, ha a tömeglélek tétlenségi nyomatóka és minden jelszó, minden érv, minden kép és minden gesztus számtalan apró láncszeme, súrlódás nélkül és egymást szolgálva, egységes terv szerint és egységes cél felé törve, az elérhető legnagyobb pontossággal egybevágnak.

Ezért nem lehet a programjuk közös részére nézve sem akcióképes a két párt egybeolvasztott formája.

Mert míg a radikális párt platformja szükségképpen i d e a l i s t i k u s célkitűzést, világnézeti háttérrel és a szellemi erők primátusát jelenti, miért az lényegében a „társadalmi é r d e s z o l i d a r i t á s r a t á m a s z k o d i k, – addig egy p o l g á r i párt szükségképpen a m a t e r i a l i s t i k u s f e l f o g á s t, a g a z d a s á g i erők döntő szerepét, a társadalmi struktúrához és az automatikus fejlődéshez való a l k a l m a z k o d á s t jelenti, mert lényegében a polgári osztály külön érdekének, vagyis az osztályh a r c n a k álláspontján áll!

Ebből folyik az a fontos eltérés hangsúly, irányzat, árnyalat és beállítás tekintetében, amely még a program meg egyező részére is lehetetlenné tesz minden pontos egybevágást, valódi harmóniát.

A kiindulópont és a végcél, a világnézet és az értékmérő, a sorrend és a lelkület különböző volta a közös munkában is különutakra tereli a polgári párt és a radikális párt politikai munkáját: még amikor ugyanazt mondják is, mást értenek rajta, még amikor vállvetve küzdenek is, más-más ellenféllel állanak szemben.

Mert míg az előbbi az egyén és a társadalom gyökeres átalakítását tűzi ki végső céljául és útjában szemben találja magát mindennel, ami akár az egyénben, akár a társadalomban a mai rend elemeit hordozza magában, az érdekcsoportok: közül pedig

zárt sorban a történelmi, a faji és a vagyoni rend valamennyi kiváltságosával, – addig az utóbbi a nyugati kapitalizmus létfeltételeiért küzdve ebben az országban, a privilegizáltak közül egyedül a feudalizmus történelmi erőivel, annak a politikai és társadalmi előjogával, annak a gazdasági monopóliumaival, és a szövetségesévé emelkedett feudomorf bank és nagyipari tőkével: áll harcban; – míg az előbbi feladatának belső szükségét egy társadalmi világnézet egységéből meríti, egy olyan világnézetéből, amely az emberi méltóságról alkotott képzetéből feltétlen követeléseket származtat, – addig az utóbbi egy társadalomtudományi elméletnek, az osztályharc elméletnek éles, de szűkkörű áll harcban; – míg az előbbi feladatának belső szükségét egy társadalmi fejlődés esetlegességeire hivatkozik; – míg az előbbi egyetemes eszmék feltétlen primátusa nevében mozgalmi módszert és harci technikáját minél egységesebben és minél szorosabban fűzi központi eszményeihez, – addig, utóbbi mindkettőt a társadalmi fejlődés automatizmusára támasztja, taktikáját és metodikáját pedig nemcsak hogy a merő ténylegesség által szabhatja meg, úgy amint azt a társadalmi harctér terepe épen előírja, hanem sajátos felfogásához képest ebben látja azoknak az igazolását is; – míg előbbi számára a saját eszméinek igazságán kívül nincsen, a mi megváltozhatatlan volna és ezért még az egyén átalakítása útján is a maga átfogja eszményeire tör, – addig utóbbi egyedül materialisztikus rugóktól várja az egyén társadalmi iesztítő erejét és ezért a kvalitatív átalakításban nem, hanem csupán a kvantitatív összesítésben lát reális erőgyarapodást; – amíg előbbi a politika alapjává az áldozatot teszi, amelyet a köznek! meghozni ki-ki lelkiületéhez képest, belső szükségből és külső szolidaritásból egyaránt meghozni kénytelen és ezen áldozat mértékével méri az igényt a társadalmi beleszóláshoz, a tömegek mozgalmát is idealisztikus alapra helyezve vissza, – addig utóbbi a közérdekeket egyedül a külön érdekek ütköző terének hagyja meg, amelyben tehát csak az érdek legitimál, amelyben a meghallgatásra és képviselőre a csoportok is, az egyének is csupán, az érdekük arányában tarthatnak jogot; – és míg ennek folytán előbbi eszmei általánosságban képviseli a munka jogát, amely nem csupán jog: a munka által termelt egész értékre, hanem jog egy olyan társadalomra is, amelyben csak a munka szabályozza a jövedelemeloszlást, – addig a másik a dolgozó ember jogát védi a nem dolgozókkal szemben, bár ezeknek a dolgozó embereknek az egész munkája, ha azok például tőkések, nagyiparosok, nagybirtokosok; nagybankárok, gyakran csak annyi, amennyi »dologgal« munkanélküli jövedelmük összegyűjtése, biztosítása és kamatoztatása jár. Azokat a dolgozó embereket is védi, akiknek a »munkáját« a társadalom annyira túlfizeti, hogy nem sokkal több joggal nevezhető az ő dolgozásuk munkának, mint amennyire az óriás vagyonnal járó fárasztó költségek nevezhető annak; – míg az előbbi a munka hierarchiájának az élére a szellemi munkát helyezi, – addig utóbbi materialisztikus fel-

fogásához híven csak a fizikailag dolgozót tekinti munkásnak, a fejmunkást pedig olyan proletárnak, aki még csak nem is igazi proletár; – míg végül az előbbi a szellemi munka vezetése alá kívánja helyezni a társadalmi rendet és a szellemi munka által berendezett törvényeknek akarja alávetni annak sorsát, – addig! utóbbi egy vélt társadalmi fejlődésből kívánná megszabni a szellemi munka szerepét a társadalomban és a társadalmi törvényeknek akarná alávetni mágiának a szellemi munkásnak a sorsát.

Soká folytathatnók még így azoknak a szempontoknak a felsorolását, amely még a program megegyező részére is más jelszavakat és más harcmódot, más taktikát és más stratégiát írnak elő egyiknek és másiknak. Pedig – ismételjük, – a két-féle program tartalma is alapjában eltérő és az érintkezésük csupán esetleges és átmeneti.